

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه حکیم سنواری

دانشکده‌ی الهیات و معارف اسلامی

پایان‌نامه‌ی جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

واکاوی مصادیق قاعده دفع افسد به فاسد در مسائل فردی و اجتماعی

استاد راهنما:

دکتر ناصر سلمانی ایزدی

استاد مشاور:

دکتر فاطمه رجایی

پژوهشگر:

مصطفی درودی

تیرماه ۱۴۰۰

سوگندنامه‌ی دانش آموختگان دانشگاه حکیم سبزواری

کزین برتر اندیشه بر نگذرد

به نام خداوند جان و خرد

اینک که به خواست آفریدگار پاک، کوشش خویش و بهره‌گیری از دانش استادان و سرمایه‌های مادی و معنوی این مرز و بوم، توشه‌ای از دانش و خرد گردآورده‌ام، در پیشگاه خداوند بزرگ سوگند یاد می‌کنم که در به کارگیری دانش خویش، همواره بر راه راست و درست گام بردارم. خداوند بزرگ، شما شاهدان، دانشجویان و دیگر حاضران را به‌عنوان داورانی امین گواه می‌گیرم که از همه‌ی دانش و توان خود برای گسترش مرزهای دانش بهره‌گیرم و از هیچ کوششی برای تبدیل جهان به جایی بهتر برای زیستن، دریغ نورزم. پیمان می‌بندم که همواره کرامت انسانی را در نظر داشته باشم و هموعان خود را در هر زمان و مکان تا سر حد امکان یاری دهم. سوگند می‌خورم که در به‌کارگیری دانش خویش به کاری که با راه و رسم انسانی، آیین پرهیزگاری، شرافت و اصول اخلاقی برخاسته از ادیان بزرگ الهی، به‌ویژه دین مبین اسلام، مابینت دارد دست نیازم. همچنین، در سایه‌ی اصول جهان شمول انسانی و اسلامی، پیمان می‌بندم از هیچ کوششی برای آبادانی و سرافرازی میهن و هم‌میهن‌انم فروگذاری نکنم و خداوند بزرگ را به یاری طلبم تا همواره در پیشگاه او و در برابر وجدان بیدار خویش و ملت سرافراز، بر این پیمان تا ابد استوار بمانم.

مصطفی درودی

تاییدیه‌ی صحت و اصالت نتایج

اینجانب **مصطفی درودی** به شماره دانشجویی ۹۶۱۳۲۲۲۰۳۱ رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد دانشگاه حکیم سبزواری نویسنده‌ی پایان‌نامه‌ی «واکاوی مصادیق قاعده دفع افسد به فاسد در مسائل فردی و اجتماعی» تحت راهنمایی جناب آقای دکتر **ناصر سلمان‌ی ایزدی** تایید می‌نمایم که کلیه‌ی نتایج این پایان‌نامه حاصل کار اینجانب و بدون هرگونه دخل و تصرف می‌باشد و موارد نسخه‌برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده‌ام. در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق به تشخیص دانشگاه مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ضوابط و مقررات آموزشی پژوهشی و انضباطی ...) با اینجانب رفتار خواهد شد و حق هرگونه اعتراض در خصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می‌نمایم. در ضمن مسئولیت هرگونه پاسخگویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذی‌صلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده‌ی اینجانب خواهد بود و دانشگاه هیچ‌گونه مسئولیتی در این خصوص نخواهد داشت.

مصطفی درودی

تقدیر و تشکر

سپاس و ستایش پروردگاری را سزااست که کسوت هستی را بر اندام موزون آفرینش بپوشانید و تجلیات قدرت لایزال را در مظاهر و آثار طبیعت جهان نمایان گردانید. بارالها! من با یاد تو، به تو تقرب می‌جویم و تو را به پیشگاه تو شفیع می‌آورم و از تو خواستارم، به کرمات یاد خود را به من الهام کنی و بر من رحمت آوری و به آنچه بهره و نصیب من ساخته‌ای، خوشنودم قرار دهی و در همه حال به فروتنی‌ام واداری.

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

بر خود لازم می‌دانم از کلیه‌ی افرادی که بنده را در تدوین و نگارش این پایان‌نامه کمک کردند، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم. به‌خصوص استاد راهنمای گرامی جناب آقای دکتر ناصر سلمانی ایزدی که در کلیه‌ی مراحل انجام این پژوهش با صمیمیت و خوشرویی یاری و راهنمایی‌ام نمودند و نیز از اساتید عالی‌قدر جناب آقای دکتر سید جواد خاتمی و سرکار خانم دکتر فاطمه رجایی که داوری این پایان‌نامه را قبول زحمت نمودند، صمیمانه تشکر و سپاس‌گزاری می‌نمایم. برای من مایه‌ی افتخار است که شاگرد این بزرگواران بوده‌ام و از اینکه دانش وسیع خود را در اختیارم گذاشتند بی‌نهایت سپاسگزارم.

بر خود فرض می‌دانم از تلاش‌های تمامی آموزگارانم در دوران تحصیل از ابتدا تاکنون صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

مصطفی درودی

پاییز ۱۴۰۰

فهرست مطالب

چکیده: ۱

فصل اول: مقدمه

- ۱-۱ پیش گفتار ۲
- ۲-۱ بیان مسئله ۳
- ۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق ۴
- ۴-۱ پیشینه‌ی تحقیق ۴
- ۵-۱ سؤال‌های پژوهش ۴
- ۶-۱ فرضیه‌های پژوهش ۵

فصل دوم: مفهوم شناسی قاعده‌ی فقهی دفع افسد به فاسد

- ۱-۲ مبحث اول: معنا و مفهوم قاعده ۷
- ۲-۲ مبحث دوم: مستندات قاعده ۹
- ۱-۲-۲ گفتار اول: مستندات قرآنی قاعده ۹
- ۲-۲-۲ گفتار دوم: مستندات روایی قاعده ۱۱
- ۳-۲ مبحث سوم: حکم عقل و عرف و شرع به جواز دفع افسد به فاسد ۱۲

فصل سوم: مصادیق فقهی و اصولی قاعده

- ۱-۳ مبحث اول: مصادیق فقهی قاعده ۱۴
- ۱-۳-۱ گفتار اول: تقدم ضرر و مفسده کمتر بر ضرر و مفسده بیشتر از منظر فقه ۱۴
- ۲-۳-۱ گفتار دوم: جواز انجام ضرر فردی برای دفع ضرر جمعی/غلبه ضرر جمعی بر ضرر فردی ۱۵
- ۳-۳-۱ گفتار سوم: قاعده تغليب حرام ۱۶
- ۴-۳-۱ گفتار چهارم: جایگاه ولایت در قاعده دفع افسد به فاسد ۱۷
- ۵-۳-۱ گفتار پنجم: وجود واقعی یا احراز مصلحت و عدم مفسده؟! ۱۸
- ۶-۳-۱ گفتار ششم: رابطه‌ی این قاعده با لا ضرر ۱۹
- ۷-۳-۱ گفتار هفتم: رابطه‌ی این قاعده با اضطرار ۲۱
- ۸-۳-۱ گفتار هشتم: رابطه‌ی این قاعده با اکراه ۲۵
- ۹-۳-۱ گفتار نهم: امر به معروف و نهی از منکر و ارتباط آن با قاعده دفع افسد به فاسد ۲۹
- ۱۰-۳-۱ گفتار دهم: دفع افسد در کلام مراجع ۳۲
- ۱۱-۳-۱ گفتار یازدهم: نسبت قاعده فقهی اهم و مهم با نظریه ماکیاولیسم ۳۲
- ۱۲-۳-۱ گفتار دوازدهم: نگرشی بر بحث وقف و ارتباط آن با قاعده دفع افسد به فاسد ۳۴

- ۳-۲ مب‌حث دوم: مصادیق اصولی قاعده..... ۳۶
- ۳-۲-۱ گفتار اول: رابطه‌ی قاعده دفع افسد به فاسد با بحث صحیح و اعم..... ۳۶
- ۳-۲-۲ گفتار دوم: قاعده دفع افسد به فاسد و دروغ و ارتباط آن با قاعده اصولی حسن و قبح..... ۳۷
- ۳-۳ مب‌حث سوم: مصادیق حقوقی و دلالت‌های آن در قاعده دفع افسد به فاسد..... ۳۸
- ۳-۳-۱ گفتار اول: تبیین مصادیق این قاعده در قانون مجازات..... ۳۸
- ۳-۳-۲ گفتار دوم: تبیین این قاعده در طلاق..... ۴۱
- ۳-۳-۳ گفتار سوم: دفع افسد به فاسد از منظر مسئولیت مدنی..... ۴۳
- ۳-۳-۴ گفتار چهارم: اصل تناسب میان ضرر و شیوه جبران آن..... ۴۴

فصل چهارم: مصادیق فردی و اجتماعی قاعده

- ۴-۱ مب‌حث اول: نقش این قاعده در تصمیمات فردی..... ۴۵
- ۴-۱-۱ گفتار اول: تبیین مصلحت فردی و ارتباط آن با قاعده..... ۴۵
- ۴-۱-۲ گفتار دوم: دفع افسد به فاسد عاملی برای رسیدن به سعادت..... ۴۶
- ۴-۲ مب‌حث دوم: نقش این قاعده در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی..... ۴۷
- ۴-۲-۱ گفتار اول: انتخاب اصلح و رابطه‌ی آن با قاعده دفع افسد به فاسد..... ۴۷
- ۴-۲-۲ گفتار دوم: انتخاب اهم و رابطه آن با قاعده دفع افسد به فاسد..... ۴۹
- ۴-۲-۳ گفتار سوم: مصلحت اندیشی و دفع افسد در انتخاب و گزینش مسئولین..... ۵۴
- ۴-۲-۴ گفتار چهارم: معیار فایده گرایی و انتخاب بین بد و بدتر..... ۵۶
- ۴-۲-۵ گفتار پنجم: گزاره انتخاب بین بد و بدتر؟!..... ۵۹
- ۴-۲-۶ گفتار ششم: رعایت اهم و مهم در حوزه‌ی امنیت..... ۶۱
- ۴-۲-۷ گفتار هفتم: رعایت اهم و مهم در حوزه‌ی سلامت..... ۶۲
- ۴-۲-۸ گفتار هشتم: رعایت اهم و مهم و دفع افسد در حوزه‌ی دین..... ۶۳
- ۴-۲-۹ گفتار نهم: دفع افسد در انتخاب دوست و شریک زندگی..... ۶۴
- ۴-۲-۱۰ گفتار دهم: دفع افسد در سحر و جادو..... ۶۴
- ۴-۳ مب‌حث سوم: انگیزه‌ها و مصالح دفع افسد در معاشرت‌های اجتماعی..... ۶۵
- ۴-۳-۱ گفتار اول: تشویق به کار خیر..... ۶۵
- ۴-۳-۲ گفتار دوم: رعایت مصالح مهمتر..... ۶۵
- ۴-۳-۳ گفتار سوم: مصالح نوعی..... ۶۶
- ۴-۳-۴ گفتار چهارم: نجات جان انسان..... ۶۶
- ۴-۳-۵ گفتار پنجم: مفسده کشف عورت..... ۶۷

۶۷	۴-۳-۶ گفتار ششم: ضرورت اداره حکومت.....
۶۸	۴-۴ مبحث چهارم: تحدید نسل و تشریح جسد و رابطه‌ی هر یک با قاعده دفع افسد به فاسد.....
۶۸	۴-۴-۱ گفتار اول: نظریه تحدید نسل و رابطه‌ی آن با قاعده دفع افسد به فاسد.....
۷۰	۴-۴-۲ گفتار دوم: نظریه تشریح جسد از منظر دفع افسد به فاسد.....
۷۲	۴-۵ مبحث پنجم: دفع افسد از دیدگاه فقها در امورات اجتماعی زندگی بشر.....
۷۲	۴-۵-۱ گفتار اول: اولویت ترک نسبت به فعل.....
۷۲	۴-۶ مبحث ششم: سیمای افسد و فاسد در کلام امیرالمومنین علی علیه‌السلام.....
۷۲	۴-۶-۱ گفتار اول: افسد و فاسد از منظر اجتماعی در سیره امیرالمؤمنین.....

فصل پنجم: عملیات روانی و مسئولیت‌های اجتماعی در رابطه با دفع افسد به فاسد

۷۷	۵-۱ مبحث اول: تکنیک‌های عملیات روانی.....
۷۷	۵-۱-۱ گفتار اول: تبلیغات روانی دشمن.....
۷۸	۵-۱-۲ گفتار دوم: دفع افسد به فاسد در عناصر عملیات روانی.....
۷۸	۵-۱-۳ گفتار سوم: جلوه‌گری بد و بدتر در عناصر عملیات روانی.....
۷۹	۵-۱-۴ گفتار چهارم: عملیات روانی فریب برای دفع افسد به فاسد.....
۸۰	۵-۲ مبحث دوم: گزینش‌ها و مسئولیت‌ها و تصمیمات در رابطه با قاعده.....
۸۰	۵-۲-۱ گفتار اول: افسد و فاسد در انتخاب شغل.....
۸۱	۵-۲-۲ گفتار دوم: چگونگی انتخاب افسد و فاسد در تصمیم‌گیری‌ها.....
۸۲	۵-۲-۳ گفتار سوم: نحوه تصمیم‌گیری در امور متشابه.....
۸۲	۵-۲-۴ گفتار چهارم: مهارت تصمیم‌گیری در دفع افسد به فاسد.....
۸۳	۵-۲-۵ گفتار پنجم: افسد و فاسد در انتخاب رشته تحصیلی.....
۸۴	۵-۲-۶ گفتار ششم: معاملات بد و بدتر.....
۸۵	۵-۲-۷ گفتار هفتم: افسد و فاسد در بیع و عقد نکاح.....
۸۵	۵-۲-۸ گفتار هشتم: نظریه انتخاب اصلح.....
۸۷	نتیجه‌گیری.....
۸۹	منابع.....

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

فرم چکیده‌ی پایان‌نامه‌ی دوره‌ی تحصیلات تکمیلی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

نام خانوادگی دانشجو: درودی	نام: مصطفی	ش دانشجویی: ۹۶۱۳۲۲۰۳۱
استاد راهنما: دکتر ناصر سلمانی ایزدی	استاد مشاور: دکتر فاطمه رجایی	
دانشکده: الهیات و معارف	رشته: الهیات و معارف	گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی
مقطع: کارشناسی ارشد	تاریخ دفاع: ۱۴۰۰/۴/۱۶	تعداد صفحات: ۹۵

عنوان پایان‌نامه: واکاوی مصادیق قاعده دفع افسد به فاسد در مسائل فردی و اجتماعی

کلیدواژه‌ها: مسائل فردی، مسائل اجتماعی، قاعده دفع افسد به فاسد

چکیده:

از جمله مسائلی که ممکن است هر فردی در زندگی شخصی و اجتماعی با آن مواجه شود، بحث گزینش و انتخاب بین دو امری است که به ناچار باید یکی را برگزیند و راه فراری هم ندارد و در اصطلاح عرف عام می‌گویند که انسان باید بین بد و بدتر، بد را گزینش کند. البته این نکته را ما تأکید می‌کنیم که ملاک و معیار ما در جایی است که انسان ناگزیر از انتخاب یکی از دو امر باشد. به تعبیر دیگر مصادیق قاعده‌ی فقهی دفع افسد به فاسد در جایی خودنمایی می‌کند که انسان یا مکلف در مقام امتثال ناتوان از انجام هر دو امر یا تکلیف باشد. مثلاً عقل می‌گوید زمانی که انسان مجبور است بین گزینش یکی از دو امری که هر دو دارای مفسده هستند، امر دارای مفسده کمتر را انتخاب نماید و این معیاری است که می‌تواند در زندگی فردی و اجتماعی به انسان کمک نماید تا از سردرگمی خلاصی یابد. به عنوان مثال فرض می‌کنیم انسان در بیابانی گم شده است و تنها راه نجات او از گرسنگی اکل میته است. نفس خوردن میته حرام و دارای مفسده است؛ اما نخوردن آن بخاطر از دست دادن جان مفسده بزرگتر است. در این پایان‌نامه که به روش تحلیلی، توصیفی با ابزار کتابخانه‌ای و استفاده از منابع دیجیتالی و با تکیه بر فقه و عرف و عقل انجام شده است، از مباحثی همچون ضرر و مفسده و اضطراب و اکراه و موضوعاتی در حوزه‌ی اجتماع و سیاست و سلامت و امنیت بهره گرفته است. به نظر نگارنده این مباحث و موضوعات قابل بسط و توسیع هستند و نمی‌توان این قاعده را محدود به این موارد نمود. ضمن اینکه نظرات و دیدگاه‌های متنوعی در چگونگی دفع افسد به فاسد وجود دارد.

دستآورد تحقیق این است که به نظر قاطبه‌ی فقها و اندیشمندان و صاحب نظران و بزرگان دفع افسد به فاسد امری پذیرفته شده است که محدود به دین و آیین و قوم خاصی نیست. آنچه که مورد اختلاف است آراء و نظرات اندیشمندان در نحوه‌ی دفع افسد و شیوه‌های دفع آن است و الا کمتر کسی است که ضرورت و اهمیت دفع افسد به فاسد را انکار نماید. به عنوان نمونه اگر امر دائر شود بین دروغ گفتن که امری ناپسند و جزء محرمات است و تفرقه بین زوجین، در اینجا عقل سلیم می‌گوید مفسده‌ی دروغ که کمتر است را مرتکب شویم تا از متلاشی شدن یک زندگی جلوگیری نماییم و این در مواردی است که مثلاً کسی از شما در مورد مسئله‌ای که مربوط به یکی از زوجین است سوالی می‌پرسد که اگر شما بخواهید واقعیت امر را بگویید موجب اختلاف و هرج و مرج و در نهایت سستی و اضمحلال خانواده می‌شود. لذا، بایسته است که مصادیق قاعده‌ی دفع افسد به فاسد از رهگذر عقل و شرع و عرف به خوبی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد.

فصل اول: مقدمه

۱-۱ پیش گفتار

در عرف عام گاهی گفته می‌شود بین خوب و خوب‌تر باید خوب‌تر را انتخاب کرد و بین بد و بدتر باید بد را انتخاب کرد یعنی دفع بدتر بواسطه‌ی انتخاب بد البته آن‌هم در موارد تراحم که چاره‌ای جز انتخاب نیست که در اصطلاح عبارت اخیری قاعده دفع افسد به فاسد می‌باشد. فقه و عقل و عرف و قانون بر این شیوه استوار است که به ضمیمه عدم ردع از مدارک و قراین این قاعده است.

نکته‌ای که در اینجا باید اشاره نمود آن است که این قاعده به هنگام تراحم قابلیت اجرا دارد نه هنگام تعارض؛ زیرا طبق آموزه‌های اصولی تعارض در جایی است که مدلول دو دلیل با یکدیگر تنافی داشته باشند به این معنا که مضمون یکی نفی مفهوم و مضمون دیگری کند. درحالی که در تراحم ابهام و ناسازگاری در ادله نیست اما مکلف در امتثال احکام عاجز از انجام هر دو است و محل بحث ما موردی است که دو حرام که هر دو دارای مفسده هستند با هم جمع شوند و مکلف توان ترک هر دو را نداشته باشد و ناچار از انجام یکی از آنها باشد و به تعبیری مضطر از انجام یکی باشد.^۱

البته ما در ادامه خواهیم گفت که قاعده‌ی فقهی دفع افسد به فاسد در مقام تعارض هم قابلیت اجرا دارد و مصادیقی از آن را ذکر خواهیم کرد چرا که از نظر نگارنده مهم ظهور و بروز دو مفسده است خواه متعلق آن تراحم باشد و خواه متعلق آن تعارض باشد. لذا، محدود کردن قاعده به هنگام تراحم فقط از دیدگاه آموزه‌های اصولی قابل طرح است اما با توجه به اینکه ما در این پایان‌نامه از مصادیق قاعده بحث می‌کنیم لذا، دایره شمول آن را توسیع خواهیم داد.

امروزه فقه و قواعد فقهی نقش بسزایی در تبیین مسائل فردی و اجتماعی و قضایی دارد و این فقه است که از سال‌های متمادی تاکنون پویایی و طراوت خود را حفظ نموده و توانسته است پاسخگوی

^۱ علی‌آبادی، عبدالصمد؛ اسفندیاری اسلامی، رضا (۱۳۹۴). واکاوی قاعده دفع افسد به فاسد از دیدگاه مذاهب فقهی، صفحات ۹ تا ۳۲

بسیاری از مسائل در عرصه‌های علمی و فرهنگی و اجتماعی و قضایی و حتی اقتصادی باشد. ناگفته پیداست که در چارچوب زندگی یک فرد مسلمان چگونگی بکارگیری صحیح و اتخاذ قواعد فقهی متناسب در مواجهه با مسئله انسان را از سردرگمی‌ها و هلاکت‌ها نجات می‌دهد و او را به سوی بهترین‌ها سوق می‌دهد و یکی از این قواعد فقهی، قاعده‌ی فقهی دفع افسد به فاسد است که از مصادیق قاعده اهم و مهم می‌باشد که به عنوان الگویی برای فرد در موارد تراحم خودنمایی می‌نماید و او را از سردرگمی و تشویش نجات می‌دهد. البته در بکارگیری این قاعده شایسته است که از عقل و عرف و حقوق استفاده نمود و به تعبیری از آنها کمک جست. در یک نگاه جامع اگر ما بخواهیم تعریف و تشریح درستی از این قاعده داشته باشیم باید به سراغ مصادیق این قاعده برویم تا تعریف آن را متناسب با مصادیق و الگوهای آن پیاده نمائیم در این صورت است که هر مصداق متناسب با متعلق خود تبیین می‌شود.

۱-۲ بیان مسئله

یکی از مسائلی که ممکن است هر فردی در زندگی شخصی و اجتماعی با آن مواجه شود، بحث گزینش و انتخاب بین دو امری است که به ناچار باید یکی را برگزیند و راه فراری هم ندارد و در اصطلاح عرف عام می‌گویند که انسان باید بین بد و بدتر بد را گزینش کند. البته این نکته را ما تأکید می‌کنیم که ملاک و معیار ما در جایی است که انسان به ناچار باید یک طرف را قبول نماید به تعبیر دیگر مصادیق قاعده فقهی دفع افسد به فاسد در جایی خودنمایی می‌کند که انسان یا مکلف، در مقام امتثال ناتوان از انجام هر دو امر یا تکلیف باشد. مثلاً عقل می‌گوید زمانی که انسان مجبور است بین گزینش یکی از دو امری که هر دو دارای مفسده هستند امر دارای مفسده کمتر را انتخاب نماید و این معیاری است که می‌تواند در زندگی فردی و اجتماعی به انسان کمک نماید تا از سردرگمی خلاصی یابد. به عنوان مثال فرض می‌کنیم انسان در بیابانی گم شده است و تنها راه نجات او از گرسنگی اکل میته است نفس خوردن میته حرام و دارای مفسده است؛ اما نخوردن آن بخاطر از دست دادن جان مفسده بزرگتر است و اگر این فرد سرپرست خانواده هم باشد عقلاً باید میته بخورد تا خانواده‌اش بدون متکفل و سرپرست نماند چرا که سرپرستی از شئون مرد در خانواده است مرد است که وظیفه پرداخت نفقه به همسر و فرزندانش را دارد. نمونه دیگر دروغ گفتن حرام و از گناهان کبیره است و تخریب بنیان خانواده و تفرقه بین زوجین از محرمات و کار شیطانی است؛ اما عقل و شرع و عرف ما را این‌گونه رهنمون می‌سازد که بخاطر دفع مفسده بیشتر که متلاشی شدن بنیان خانواده است در اینجا مفسده دروغ را مرتکب شویم و حتی به دروغ رفتار زوجین نسبت به یکدیگر را به نحوی توجیه نمائیم. نمونه دیگر از مصادیق اجتماعی و جرم شناسی پیشگیرانه سیره امام صادق علیه السلام در دفع خطر از اصحاب و شیعیان خود بواسطه نکوهش کردن بر آنهاست که از مصادیق غیبت و تهمت است که از گناهان کبیره می‌باشند و این در مقابل و در تراحم با خطری بود که جان اصحاب و شیعیان ایشان را تهدید

می‌کرد. لذا امام صادق در مقابل دو مفسده قرار داشتند یکی مفسده غیبت و تهمت و دیگری مفسده به خطر افتادن جان اصحاب و شیعیانشان و با توجه به اینکه در اولی فساد کمتری نسبت به دومی وجود دارد، امام علیه‌السلام با انجام آن از مفسده بزرگتر جلوگیری نمودند.

۱-۳ اهمیت و ضرورت تحقیق

- ✓ توضیح و تبیین قاعده‌ی دفع افسد به فاسد
- ✓ مصادیق عقلی، عرفی و شرعی این قاعده
- ✓ تبیین مصادیق و راه‌کارها و دلالت‌های حقوقی این قاعده
- ✓ اهمیت این قاعده و مصادیق آن در زندگی فردی و اجتماعی

۱-۴ پیشینه‌ی تحقیق

الف- قاعده‌ی دفع افسد به فاسد در فقه امامیه و حقوق کیفری، نویسنده: صدیقه قاسمی، استاد راهنما: امرالله نیکومنش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مجتمع دانشگاهی ولیعصر، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

ب- بررسی تطبیقی قاعده دفع افسد به فاسد از منظر فقه امامیه و اهل سنت با تأکید بر مصادیق آن، نویسنده: مرضیه گنجعلی دارانی، استاد راهنما: سید محمد جواد وزیری فرد، دانشگاه قم، دانشکده الهیات و معارف اسلامی.

پ- بررسی قاعده‌ی دفع افسد به فاسد در دلالت‌های حقوقی و جرم شناختی آن، نویسنده: غلامرضا شیخ‌زاده، استاد راهنما: فرج بهزاد، دانشگاه آزاد واحد اردبیل، دانشکده علوم پایه.

ت- واکاوی قاعده‌ی دفع افسد به فاسد از دیدگاه مذاهب فقهی، نویسندگان: عبدالصمد علی آبادی و رضا اسفندیاری.

ث- بررسی قاعده‌ی دفع افسد به فاسد و دلالت‌های حقوقی - جرم شناختی آن، نویسنده: محمدعلی حاجی ده‌آبادی، دانشگاه قم.

۱-۵ سؤال‌های پژوهش

- ✓ با عنایت به اینکه در بسیاری از موارد بین تطبیق دو عمل مفسده انگیز در جامعه تراحم بوجود می‌آید این قاعده چه کمکی می‌تواند در این جهت داشته باشد؟

منابع

قرآن کریم با ترجمه‌ی آیت‌الله مکارم شیرازی.

عمید، حسن (۱۳۸۹). *فرهنگ فارسی عمید*، نشر امیرکبیر، سرپرست تألیف و ویرایش: فرهاد قربان‌زاده، ناشر: آشجع، چاپ اول، صفحات ۱۶۲ و ۸۵۴.

ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی (۱۳۷۶ ق). *مناقب آل ابی طالب علیهم السلام* (لابن شهر آشوب)، قم، چاپ: اول، انتشارات: المكتبة الحیدریه.

احسائی، محمد بن علی بن ابراهیم (ابن ابی جمهور) (۱۴۰۳). *عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیّه*، ناشر: مؤسسه سیدالشهداء (ع)، جلد ۴.

انصاری، قدرت‌الله (۱۳۹۲). *احکام و حقوق کودکان در اسلام*، ج ۲، ص ۳۳-۴۲، چاپ دوم، برگرفته از بخش «فصل نهم ولایت بر اموال کودک (اداره اموال کودک توسط اولیا)»، ناشر: مرکز فقه الایمه الاطهار (ع).

انصاری، مرتضی بن محمد امین (۱۳۷۸). *المکاسب المحرمه*، جلد ۱، قم، ناشر: مجمع الفکر الاسلامی.

انصاریان، حسین (۱۳۷۳). *دیار عاشقان*، تفسیر جامع صحیفه سجادیه، جلد دوم، ناشر: پیام آزادی.

آخوند خراسانی، محمد کاظم بن حسین (۱۳۸۹). *کفایه الاصول*، ج ۱، قم، ناشر: مجمع الفکر الاسلامی.

آمدی، ابوالفتح (۱۳۷۵). *غرر الحکم و درر الکلم*، حدیث ۸۶۰۷، جلد ۱، ناشر: دار الکتاب الاسلامی.

بجنوردی، حسن (۱۳۸۶). *القواعد الفقهیّه*، جلد ۱، چاپ سوم، ناشر: دلیل ما.

بروجردی، زهره (۱۳۹۸). مهارت‌های زندگی - بخش نهم، موسسه علمیه السلطان علی بن موسی الرضا (ع)، تهران - ایران.

بیگدلی، سعید؛ اختیاری، احمد (۱۳۹۷). قابلیت مطالبه ضرر جمعی توسط انجمن‌ها و سازمان‌های مردم نهاد با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه، پژوهش حقوق خصوصی، دوره ۶، شماره ۲۳، صفحات ۳۹ تا ۶۴.

پارساپور، محمد باقر (۱۳۸۲). اضطراب در حقوق مسئولیت مدنی، دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۹، شماره ۴۰، صفحات ۱۴۱ تا ۱۵۸.

پایگاه خبری علمی و تخصصی روانشناسی و بهداشت روان.

جعفری، حسین؛ ایرانی، سالک (۱۳۸۵). مهاجر حقیقت (پژوهشی در زندگی سلمان فارسی)، ناشر: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، قم، چاپ اول.

جنیدی، رضا (۱۳۹۳). تکنیک‌های عملیات روانی و شیوه‌های مقابله، ویراستار: مهدی حاتمی‌نژاد، چاپ چهارم، ناشر: انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.

جهانگیر، منصور (۱۳۹۶). قانون مجازات، نشر دیدآور.

حر عاملی، محمد بن حسن بن علی بن محمد بن حسین (۱۴۱۴ ق). وسائل الشیعه، جلد ۱۷ و ۲۵، باب تحریم تعلم السحر و أجره و استعماله فی العقد و باب تحریم شرب خمر، ناشر آل البیت.

حسن زاده، صالح (۱۳۹۲). عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی، پژوهش نامه معارف قرآنی (آفاق دین)، سال چهارم، شماره ۱۵.

حسنی، علی اکبر (۱۳۵۸). نظری به قوانین جزایی اسلام (۶): گناه قتل نفس و مجازات قصاص، ماهنامه مکتب اسلامی، سال نوزدهم، شماره ۷.

حسومیان، محمدرضا. دانش آموخته دکتری بازاریابی بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس و کارشناسی ارشد بازاریابی بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی.

حلی، محمد بن حسن (۷۶۰ ق). ایضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد، ج ۳، ص ۳۳۴، ناشر اسماعیلیان.

حلی، محقق؛ نجم الدین، جعفر بن حسن (۱۴۰۸ ق). شرائع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، جلد ۴، چاپ دوم، ناشر: موسسه اسماعیلیان، قم - ایران.

خدایی، مهدی (۱۳۹۵). رویکردهای چندگانه به حقوق بشر در ایران.

خمینی، سید روح الله موسوی (۱۴۲۴ ه.ق). توضیح المسائل (محشای - امام خمینی)، جلد ۲، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ هشتم.

خویی، سید ابوالقاسم (۱۳۷۷). مصباح الفقاهه، جلد ۲، دوره ۱۰، ناشر: موسسه احیاء آثار الامام الخوئی، قم.

دری نجف آبادی، قربانعلی (۱۳۷۹). مبارزه با فساد در حکومت علوی (ع)، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره ۱۷.

دشتی، محمد (۱۳۷۹). نهج البلاغه، جلد ۱، چاپ ۱، قم-ایران، انتشارات اتقان.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد بن مفضل (۱۴۰۴ ق). المفردات فی غریب القرآن، چاپ دوم، ناشر: دفتر نشر الکتاب.

رحیمی، احسان؛ فرقانی، یونس (۱۳۹۴). بررسی جایگاه مصلحت در تصمیم‌گیری مدیران از منظر اسلامی (فقه امامیه)، کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و مهندسی صنایع، دوره ۱.

رحیمی، مهدی؛ فرهادی، سعید (۱۳۹۶). نقش واسطه‌گری انگیزش تحصیلی در رابطه‌ی بین هویت تحصیلی و ابعاد بهزیستی هیجانی، مطالعات آموزش و یادگیری (علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز)، دوره‌ی نهم، شماره‌ی دوم، پیاپی ۷۳-۲، صفحه‌های ۲۰ تا ۳۶.

زحیلی، محمد (۱۳۸۸). سیری در پیدایش، تدوین و تعریف علوم اسلامی، مترجم: فرزاد پارسا، ناشر: انتشارات کردستان.

ساندوز، ایوس؛ مترجم: سواری، حسن (۱۳۸۲). مبارزه علیه تروریسم و حقوق بین‌الملل: خطرات و فرصت‌ها، دو فصلنامه علمی مجله حقوقی بین‌المللی، دوره ۲۰، شماره ۲۹، صفحات ۳۳۱-۳۸۲.

سایت Panahian.ir

شب زنده دار جهرمی، محمد مهدی (۱۳۹۸). درس خارج فقه، تقریر: حاجی ولیئی، مصطفی؛ مراتب منع و دفع منکر.

شجاعی، محمد (۱۳۹۷). مقالات: جلد دوم، طریق عملی تزکیه ۱، ص ۲۶۱، انتشارات سروش.

صباغی ندوشن، مریم؛ حائری، محمدحسن (۱۳۹۵). تأملی در قاعده انگاری بطلان معاملات سفیهانه با تأکید بر آیه ممنوعیت اکل مال به باطل (عنوان عربی: تَمَعْنُ فی فرض القاعدة لبطلان صفقات الحماقة مع التركيز على الآية فی حرمة المؤاکلة بالباطل)، پژوهش های فقه و حقوق اسلامی (فقه و مبانی حقوق اسلامی)، دوره ۱۲، شماره ۴۴، صفحات ۵۷ تا ۷۸.

طاهری، حبیب الله (۱۳۸۵). مجموعه مقالات فقهی حقوقی، مکان نشر: قم، ناشر: زائر، آستانه مقدسه قم.

عباسزاده، فخرالدین (۱۳۹۲). جزوه حقوق جزای عمومی مطابق با قانون مجازات اسلامی.

عطیه عدلان عطیه رمضان (۲۰۱۸ م). موسوعة القواعد الفقهية المنظمة للمعاملات المالية الإسلامية و دورها فی توجيه النظم المعاصرة.

علی آبادی، عبدالصمد؛ اسفندیاری اسلامی، رضا (۱۳۹۴). واکاوی قاعده دفع افسد به فاسد از دیدگاه مذاهب فقهی، پژوهش نامه مذاهب اسلامی، دوره ۲، شماره ۳، صفحات ۹ تا ۳۲.

علیدوست، ابوالقاسم (۱۳۹۷). نسبت قاعده فقهی اهم و مهم با نظریه ماکیاولیسم، ۲۹۸مین نشست علمی موسسه فہیم، قم.

عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۹۰). قواعد فقه، جلد ۳، ناشر: دفتر مطالعات و تحقیقات علوم اسلامی، سمت، چاپ سوم.

عوده، عبدالقادر (۱۳۷۲). حقوق جزای اسلامی، ترجمه التشریع الجنائی الاسلامی، مترجمان: ناصر قربان‌نیا، سعید رهایی، حسین جعفری، بازنگری: عباس شیر، ناشر: جهاد دانشگاهی (دانشگاه شهید بهشتی)، تهران.

غرویان، محسن (۱۳۹۴). خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، روزنامه آرمان روز، گفتگو با آیت الله غرویان استاد حوزه علمیه قم.

غلامحسینی، مصطفی (۱۳۷۷). مجله فرهنگ کوثر، شماره ۱۵ علی بن یقطین، کارگزار حضرت کاظم(ع).

فرشاد، محسن (۱۳۹۸). عرفان و فیزیک جدید، دکترای مهندسی عمران از دانشگاه مک گیل کانادا و مدرس فلسفه و عرفان در کانون اندیشه مولانا، تورنتو.

فلسفی، محمدتقی؛ یزدی، مصباح؛ خاتمی، روح‌الله (۱۳۷۰). صحیفه سجادیه، دعای مکارم الاخلاق، دعای بیستم.

فهمیده، حسین (۱۳۹۴). رهایی از اعتیاد: راهکارهای عملی در پیشگیری و درمان اعتیاد، ناشر: مهیا کتاب توس، تعداد صفحات ۲۰۸.

قلی پور گیلانی، مسلم (۱۳۹۵). تدوین نموداری کفایه الاصول، ج ۱، قم، ناشر: انتشارات قدس.

کلانتری، کیومرث؛ هادی زاده، رضا (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی قلمرو تاثیر اکراه در قتل عمد در حقوق کیفری ایران و انگلستان، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال هشتم، شماره بیست‌ونهم، ص ۲۳۱ - ۲۰۳.

گلدوست جویباری، رجب (۱۳۸۸). جرایم علیه امنیت کشور (بررسی فقهی و حقوقی محاربه و جرائم مشابه)، انتشارات جاودانه جنگل، چاپ دوم.

لک زایی، نجف (۱۳۹۳). مطالعات فقهی امنیت، پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ۹، شماره ۲، صفحات ۱۸۱ تا ۲۰۶.

محقق اردبیلی، احمد بن محمد (۱۳۶۸). زبدۃ البیان فی احکام القرآن، مصحح: بهبودی، محمدباقر، ناشر: مکتبه المرتضویه، تهران - ایران.

محمد بن مکرم بن علی، أبو الفضل، جمال الدین ابن منظور الأنصاری الرویفی الإفريقي (۱۴۱۴ ق). لسان العرب، ناشر: دار صادر - بیروت.

محمدی، قاسم؛ جمالی، مرتضی (۱۳۹۵). حکم به اجرای قرارداد باطل به عنوان روشی برای جبران خسارت، مجله حقوقی دادگستری، سال هشتادم، شماره نود و پنج.

محمود الحریری، ابراهیم محمد. (۱۳۹۸)، المدخل الى القواعد الفقهیه الکلیه فی الفقه الاسلامی، ناشر: احسان.

مصطفوی، سید محمد کاظم (۱۳۸۵). القواعد مائه قاعده فقهیه معنا و مدرکا و موردا، ناشر: الجماعه المدرسین بقم المشرفه، مؤسسه النشر الاسلامی، جامعه مدرسین قم، چاپ ششم.

مطهری، مرتضی (۱۳۶۸). مجموعه مقالات، جلد ۲۱، صفحه ۳۳۰، ناشر: صدرا، تهران - قم.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۴). مجموعه آثار استاد شهید مطهری (جلد اول از بخش فقه و حقوق): نظام حقوق زن در اسلام، مساله حجاب، پاسخ‌های استاد، اخلاق جنسی (جلد اول از بخش فقه و حقوق)، جلد ۱۹، چاپ ۵.

مظفری، مصطفی؛ میرزایی مقدم، مرتضی (۱۳۹۹). بررسی حقوقی نحوه عملکرد و مسئولیت دولت در جبران خسارات ناشی از بحران کووید-۱۹، ویژه نامه‌ی حقوق و کرونا، دوره ۲۳، صفحات ۳۸۵-۴۱۱.

مکارم شیرازی دام ظلّه، ناصر (۱۳۸۰). ربا و بانکداری اسلامی، جلد ۱، چاپ اول، ناشر: مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، قم.

مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۷ ق). دائرة المعارف فقه مقارن، جلد ۱، تهیه و تنظیم جمعی از فضلاء، ناشر: مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، مکان چاپ: قم.

ملک افضلی اردکانی، محسن؛ عبداللهی، حمیده؛ تقی پور، بی بی معصومه (۱۳۹۷). تحلیل قاعده فقهی «حرمت ولایت جائز» و مستثنیات آن در فقه شیعه، حکومت اسلامی سال بیست و سوم، شماره ۳ (پیاپی ۸۹).

موسوی بجنوردی، سید حسن (۱۳۸۱). مجموعه مقالات فقهی، حقوقی، فلسفی و اجتماعی (القواعد الفقهیه)، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، مکان نشر: قم - ایران.

موسوی، سید ابوالقاسم (۱۳۸۱). مصباح الاصول، جلد ۱، چاپ ۱، ناشر فقاها.

مومن زاده، محمدمهدی. پایگاه دنیای بورس، کارشناس بورس.

میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۹۶). جرایم علیه اشخاص، نشر میزان، چاپ ۲۳، تعداد صفحات ۶۰۸.

ناصحی فر، مسعود (۱۳۹۸). مهارت تصمیم‌گیری چیست و چرا باید روش‌های تصمیم‌گیری صحیح را یاد بگیریم؟

نجفیان، مجید (۱۳۹۷). بررسی مسئولیت مدنی ناشی از اضطرار، اکراه، فریب و غرور در فقه امامیه و حقوق ایران، کنفرانس ملی اندیشه‌های نوین و خلاق در مدیریت، حسابداری، مطالعات حقوقی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زرقان، موسسه آموزش عالی علامه خویی، دوره ۱.

نیکزاد، عباس (۱۳۸۵). جایگاه مصلحت در بستر قانونگذاری حکومت اسلامی، نشریه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۳۳.

هاشمی شاهرودی، محمود (۱۳۸۷). فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السّلام، جلد ۲، ص ۵۴۷، تحقیق و تألیف مؤسسه دائرةالمعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السّلام؛ زیر نظر محمود هاشمی شاهرودی، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی.

هاشمی شاهرودی، سید محمود. مقالات فقهیه، ناشر: مرکز الغدير للدراسات الإسلامية.

هدایت نیا، فرج الله (۱۳۸۵). اشتغال زنان و مصلحت خانواده در قانون مدنی، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۳۴، پرتال جامع علوم انسانی.

دانشگاه حکیم سبزواری

Hakim Sabzevari University

An Outline of MA. Thesis

Surname : Darrudi		Name : Mostafa	Student no: 9613222031
Supervisor : Dr. Naser Salmani Izadi		Advisor : Dr. Fatemeh Rajae	
Faculty : theology and Islamic Studies		Department:	
Program:	Field of study : theology and Islamic Studies		
Title of thesis : Analysis of Examples of the Rule of Repel Corruption to Corrupt in Individual and Social Issues			
Keywords: Individual Issues, Social Issues, Repel Corruption to Corrupt Rule			

Abstract:

Among the issues that are possible Everyone faces it in their personal and social life It is a matter of choosing between two things Who inevitably has to choose one And there is no escape route And in common parlance they say That man must choose between bad and worse bad Of course, we emphasize this point That is our criterion somewhere That man must choose one of two things In other words, the examples of the jurisprudential rule of repelling corruption to the corrupt Shows itself somewhere That the person or obligated person, in the position of obedience, is incapable of doing both things or duties For example, reason says that when a person has to choose between two things that are both corrupting. Choose the least corrupt thing and this is a criterion that can help people in individual and social life To get rid of confusion For example, suppose man is lost in the desert And the only way to rescue him from starvation is to eat carrion Eating meat is forbidden and corrupt but not eating it is bigger because of the loss of the corruptor's life In this dissertation, which has been done analytically, descriptively with library tools and the use of digital resources and relying on jurisprudence, tradition and reason It has used topics such as harm, corruption, urgency, reluctance, and issues in the fields of society, politics, health, and security. In the opinion of the author, these issues and topics can be expanded and this rule can not be limited to these cases, while there are various opinions and views on how to repel corruption to the corrupt. The result of the research is that according to the jurists, thinkers, experts and elders, the repulsion of corruption has been accepted as corrupt. Which is not limited to any particular religion or ethnicity What is disputed is the opinions of thinkers on how to repel corruption and ways to repel it Otherwise, there are few people who deny the necessity and importance of repelling corruption to corruption For example, if there is an issue between lying, which is disgusting and part of the prohibitions And division between couples Here right mind tells us to commit the lesser corruptor of lies To prevent a life from falling apart And this is in cases where, for example, someone asks you a question about an issue that concerns one of the couples. If you want to tell the truth, it will cause discord and chaos, and ultimately the weakness and destruction of the family. Therefore, it is necessary that the examples of the rule of repelling corruption to corruption through reason, sharia and tradition should be well analyzed and evaluated.

Hakim Sabzevari University

Faculty of theology and Islamic Studies

Thesis Submitted in partial Fulfillment of the

Requirements for the Degree of Art (M.A)

Field of study Jurisprudence and Principles of Islamic Law

Analysis of Examples of the Rule of Repel Corruption to Corrupt in Individual and Social Issues

Supervisor:

Dr. Naser Salmani Izadi

Advisor:

Dr. Fatemeh Rajae

By:

Mostafa Darrudi

July 2021